

УДК 330.341

Ю.Б. Слободяник

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»

**ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО
КОНТРОЛЮ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

У публікації розглянуто основні проблеми забезпечення сталого розвитку економіки України. Проаналізовано сучасний стан розвитку системи державного контролю та його вплив на побудову інноваційної моделі національної економіки.

Ключові слова: сталий розвиток, інноваційна економіка, контроль державних фінансів, державний аудит, ефективність.

Y. Slobodyanik

**PROBLEMS OF EFFECTIVENESS OF THE SYSTEM OF
STATE CONTROL IN THE CONTEXT OF PROVIDING OF
STEADY DEVELOPMENT OF ECONOMY OF UKRAINE.**

In a publication are considered basic problems of providing of steady development of economy of Ukraine. Modern development of the state checking system status and his influence is analyzed on the construction of innovative model of national economy.

Keywords: steady development, innovative economy, control of state finances, state audit, effectiveness.

Ю.Б. Слободяник

**ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В КОНТЕКСТЕ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ
УКРАИНЫ**

В публикации рассмотрены основные проблемы обеспечения устойчивого развития экономики Украины. Проанализировано современное состояние развития системы государственного контроля и его влияние на построение инновационной модели национальной экономики.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инновационная экономика, контроль государственных финансов, государственный аудит, эффективность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Теорія

забезпечення сталого розвитку, що з'явилася ще на початку 70-х років ХХ сторіччя, стала альтернативою теорії економічного зростання, як обов'язкової умови процвітання держави і досягнення високого життєвого рівня населення. Сталий розвиток означає задоволення матеріальних та духовних потреб населення, раціональне і екологічно безпечне ведення господарства, ефективне використання природних ресурсів, що забезпечує їх збереження, поновлення і примноження.

Вперше поняття «сталий розвиток» було визначено у звіті «Наше спільне майбутнє» комісії Брундтланд – Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку, створеної під егідою ООН [1]. У відповідності з цим визначенням, сталим є розвиток, що задовольняє потреби сьогодення і не перешкоджає можливостям майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Отже, в основу концепції сталого розвитку покладено гармонізацію економічної, екологічної та соціальної підсистем з метою задоволення потреб і забезпечення високого рівня життя сучасного та майбутніх поколінь. Перехід до сталого розвитку можна забезпечити шляхом ефективного використання усіх видів ресурсів, структурної і технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу членів суспільства.

Концепція сталого розвитку передбачає збалансованість факторів, що обумовлюють загальний життєвий рівень, об'єднання динамічного економічного розвитку і надання рівних можливостей усім членам суспільства за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів і мінімізації залежності між економічним ростом і забрудненням навколишнього середовища.

Основні цілі концепції сталого розвитку полягають у наступному:

- досягнення соціальної справедливості – забезпечення рівних можливостей доступу до ресурсів різних прошарків населення. При цьому задоволення людських потреб має проходити без завдання шкоди реалізації потреб майбутніх поколінь;
- можливість доступної та ефективної освіти протягом життя для усіх громадян;

- забезпечення вільного доступу до інформації, що стосується різних аспектів суспільного життя;
- формування якісної і доступної системи охорони здоров'я, що забезпечує значну тривалість життя і високій рівень здоров'я населення;
- перехід до економічно ефективної і екологічно безпечної моделі економіки, орієнтованої на реалізацію гармонічного розвитку людини, подолання бідності, забезпечення зайнятості і підтримання високого рівня життя;
- створення умов для безпечного і здорового проживання людини і збереження екологічних систем держави;
- відповідальне управління – створення нових моделей участі громадян у прийнятті важливих рішень;
- забезпечення можливості впливу громадян на прийняття рішень в економічній і соціальній сферах, питаннях природокористування;
- формування сприятливих умов для реалізації стратегічних цілей розвитку держави.

Важливою умовою забезпечення сталого розвитку національної економіки є перехід до інноваційної моделі її розвитку. Такий перехід забезпечить якісні соціально-економічні та структурні зміни в народному господарстві, стрімкий науково-технічний прогрес, вирішення екологічних, економічних і соціальних проблем. Але побудова інноваційно орієнтованої економіки можлива лише за активної участі держави.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам забезпечення сталого розвитку економіки присвячені праці таких науковців, як А. Балашов, Л. Гринів, С. Дорогунцов, І. Крюкова, А. Філіпенко та інші. Разом з тим, невирішеними залишаються питання інституційних перетворень в умовах переходу до сталого розвитку.

Цілі статті полягають у визначенні ролі ефективності системи державного контролю в контексті забезпечення сталого розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На думку фахівців, Україна після розпаду СРСР отримала потужну

виробничу і науково-технічну базу, значні запаси природних ресурсів, кваліфіковані кадри. З роками ці фактори поступово вичерпуються, виникає зростаюча потреба підтримки стратегічно важливих галузей народного господарства, в яких Україну визнано світовим лідером (металургії, хімічної промисловості, машинобудуванні, виробництва військової техніки, авіабудування, космічних технологій) [2].

Аналіз статистичних даних, на жаль, показує, що інноваційна складова вітчизняної економіки з року в рік скорочується, і на сьогоднішній день не перевищує 6 %, в той час, коли у Європейському Союзі цей показник перевищує 60 %, а в США – 78 %. В розвинутих країнах до 90 % приросту валового продукту забезпечується за рахунок впровадження нових технологій. Частка України на ринку високотехнологічної продукції, що оцінюється в 2,5 – 3 трлн. дол. США, складає близько 0,05–0,1 % [3].

За даними Державного комітету статистики України, кількість організацій, що виконують наукові дослідження і розробки, в 2009 році в порівнянні з 2000 роком скоротилася на 10,1 %. Чисельність науковців за цей же період часу скоротилася на 23,5 %. З року в рік скорочується інноваційна активність підприємств. Так, у 2000 році частка підприємств, що займалися інноваціями, складала 18 %, а в 2009 році – лише 12,8 %. Частка фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів державного бюджету на кінець 2009 року складала 1,6 %. При цьому вперше за останні 10 років спостерігається вражаюче зменшення загальної суми витрат на фінансування інноваційної діяльності – на 33,7 % в порівнянні з 2008 роком [3]. Основним джерелом фінансування технологічних інновацій продовжують залишатись власні кошти суб'єктів господарювання. Безумовно, це можна пояснити тими кризовими процесами, що відбуваються в українській економіці. Але подальший спад фінансування інноваційної діяльності загрожуватиме наступними кризами.

Серед основних проблем переходу України до інноваційної моделі розвитку економіки можна відокремити наступні:

- неефективність використання бюджетних коштів, направлених на науково-дослідні роботи. Внаслідок відсутності законодавчого визначення пріоритетних напрямків розвитку науки

і техніки, дослідження проводяться на розсуд замовника і виконавця;

- неготовність вітчизняної промисловості до впровадження сучасних технологій внаслідок необхідності практично повного переоснащення;

- руйнування системи взаємодії науки, освіти і виробництва, застаріла матеріально-технічна база, недостатність фінансування академічної та галузевої науки;

- недосконалість механізму комерціалізації розробок, створених за рахунок бюджетних коштів, що призводить до втрати економічного ефекту від отримання нових наукових знань і розробок;

- низька ефективність державного управління і регулювання економіки, відсутність узгодженої системи координації і контролю результатів наукових досліджень тощо.

За роки незалежності в Україні було прийнято більше 500 державних програм інноваційного розвитку, але за даними Рахункової палати України жодна з них не була виконана повністю. В системі Національної академії наук з існуючих об'єктів інтелектуальної власності за ліцензійними договорами використовується менше 1 %. Міністерство освіти і науки України замовляє наукові розробки, але при цьому не конкретизує споживачів, не проводить моніторинг їх впровадження, не визначає їх економічну і соціальну ефективність.

Рахункова палата негативно характеризує і політику управління потенціалом українських надр, 30 % яких ніде не обліковуються. Незважаючи на значний ресурсний потенціал, частка платежів за використання природних ресурсів в доходах державного бюджету України складає лише 0,5 % [5].

Так само гостро стоїть проблема раціонального використання, збереження і поновлення земельних ресурсів. Внаслідок відсутності моніторингу земель своєчасно не виявляються зміни їх стану, не забезпечується попередження і ліквідація наслідків негативних процесів. Інформація про кількісний облік земель викривлена і недостовірна, відсутні дані про площі земель лісгосподарського призначення.

Адміністративно-правове і фінансово-економічне регулювання процесів в сфері енергоефективності і енергозбереження спеціалістами характеризується як безсистемне, непослідовне і таке, що не забезпечує раціональне використання і економне витрачання паливно-енергетичних ресурсів. Але соціально-економічний розвиток, навколишнє середовище і екологічні вимоги не можна розглядати ізольовано. Адже у відповідності до основних засад концепції сталого розвитку нинішнє покоління зобов'язане залишити після себе достатні запаси природних, соціальних і економічних ресурсів.

Для створення сучасної інноваційної моделі національної економіки необхідно вирішити цілу низку проблем, починаючи від законодавчого визначення стратегічних напрямків її розвитку і закінчуючи створенням системи економічних стимулів комплексної модернізації економіки на основі технологічних інновацій. Формування ефективних державних інститутів, що реалізують високу якість життя, високоякісна освіта, ефективна фундаментальна наука, розвиток науково-технічного венчурного бізнесу, високоякісний людський капітал, соціальне партнерство, виробництво знань і високих технологій – складові успіху в побудові моделі національної економіки, що спрямована на сталий розвиток.

Вважаємо, що однією з основних є проблема забезпечення і реалізації контрольних функцій держави у відношенні законності і ефективності використання коштів, в тому числі, спрямованих на інноваційно-інвестиційну діяльність. Ефективний контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів є не лише обов'язковою умовою досягнення сталого розвитку, але й складовою економічної безпеки держави.

В умовах розбудови громадянського суспільства потрібні нові підходи і в організації державного контролю, який має бути орієнтований на якість, інновації, ефективність кадрового потенціалу. Сучасна система державного контролю має забезпечувати глибокий аналіз ефективності витрачання бюджетних коштів, якості фінансового менеджменту. Результати такого контролю мають бути враховані при формуванні бюджетів усіх рівнів і використані при прийнятті найважливіших управлінських рішень, в тому числі й в сфері інновацій.

Відкритість, прозорість і підзвітність державних органів суспільству забезпечує законність їх дій. Концепція сталого розвитку передбачає відповідальне управління і свободу інформації, які також має забезпечувати дієва система державного контролю.

Суспільний контроль реалізації пріоритетних напрямків національного розвитку має бути постійним. Цьому сприятиме побудова національної системи державного аудиту, спрямована на забезпечення об'єктивної, незалежної і публічної оцінки результатів соціально-економічного розвитку в державі, така, що чітко визначає цілі подальшого удосконалення управління суспільством. Адже на відміну від традиційної системи державного фінансового контролю, державний аудит не лише фіксує проблеми, але й здатен дослідити сутність і причини виявлених відхилень, запропонувати рекомендації щодо їх усунення.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновки, що для створення сучасної інноваційної моделі національної економіки необхідно:

- визначити на законодавчому рівні стратегічні напрямки розвитку вітчизняної економіки і сконцентрувати на них інноваційно-інвестиційну політику;
- створити конкурентоспроможний сектор досліджень і розробок, забезпечити умови для його розширеного відтворення;
- запровадити систему економічних стимулів комплексної модернізації економіки на основі технологічних інновацій;
- удосконалити нормативно-правові акти, які врегульовують питання використання науково-технічної інформації, в т.ч. захист авторських прав на неопубліковані результати наукових досліджень (науково-технічних звітів, документації тощо);
- розробити нормативно-правові умови використання інтелектуальної власності та результатів наукової діяльності, отриманих за рахунок бюджетних коштів, що прискорить процеси комерціалізації результатів наукових досліджень;

- удосконалити систему бухгалтерського обліку об'єктів інтелектуальної власності, статистичної звітності в галузі інвестиційно-інноваційної діяльності;
- розробити систему оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності;
- забезпечити і реалізувати контрольні функції держави щодо законності та ефективності використання коштів, спрямованих на інноваційно-інвестиційну діяльність.

Розвиток системи державного аудиту в Україні дозволить підвищити відкритість і відповідальність управління економічними, соціальними і природними ресурсами, стане основою побудови інноваційної моделі національної економіки, фактором забезпечення її сталого розвитку.

Список літератури

1. Сторожук, А. Сталий розвиток економіки: історико-теоретичний аналіз / А. Сторожук // Вісник Львівського університету. – вип. 40. – 2008. – С. 233-237.
2. Заєць А. П. Нові підходи до формування інвестиційної та інноваційної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/index.php?get=141&id=1092>.
3. <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів Державного бюджету України, виділених Міністерству освіти і науки України на наукові дослідження. – Київ : Рахункова палата України, 2009.
5. <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish>
6. Слободяник, Ю. Б. Державний аудит інноваційно-інвестиційної діяльності / Ю.Б. Слободяник // Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки : Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції : 23 березня 2010 року, Донецьк. – С. 322-326.
7. Слободяник, Ю. Актуальні проблеми запровадження державного аудиту в Україні / Ю. Б. Слободяник // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: глобалізація та євроінтеграція : збірник наукових праць. – Вип. 1 (69). – Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2008. – 575 с. С. 467–472.

Слободяник Ю.Б. Проблеми ефективності системи державного контролю у контексті забезпечення сталого розвитку економіки України / Ю.Б. Слободяник // Економічні науки. Серія Облік і фінанси: зб. наук. праць. – Вип. 7 (25). – Ч. 5. – 2010. – С. 296–304.